

BİLİM VE MİTOLOJİ İKİLEMİNDE

DİN DİLİ

Kadir CANATAN

eski
reni
YAYINLARI

Eskiyeñi Yayınları: 123

BİLİM VE MİTOLOJİ İKİLEMİNDE
DİNDİLİ

Kadir CANATAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Nisan 2022

ISBN: 978-625-7673-35-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

BİLİM VE MİTOLOJİ İKİLEMİNDE

DİN DİLİ

Kadir CANATAN

Ankara 2022

Prof. Dr. Kadir CANATAN

1960 Nevşehir/Hacıbektaş doğumlu. İlkokulu Mikail köyünde, ortaokulu Mucur'da (Kırşehir) ve liseyi Ankara Atatürk Lisesi'nde okuyan Canatan, buradan mezun olduktan sonra yurt dışına çıktı. 1984-1989 yılları arasında Rotterdam Sosyal Akademisi Sosyal Hizmetler Bölümü'nde yüksek eğitimi tamamladı. Bu eğitime paralel olarak bir yıl Erasmus Üniversitesinde sosyoloji okudu. 1989-1993 yılları arasında Amsterdam Vrije Universiteit'te Kültürel Antropoloji ve Sosyoloji eğitimi aldı ve mastır yaptı. 2001 yılında Erasmus Üniversitesi Sosyoloji dalında doktorasını tamamlayan Canatan, Utrecht Üniversitesi başta olmak üzere Hollanda'da birçok üniversite ve araştırma kurumunda görev yaptı. 2005 yılında Türkiye'ye döndü. 2008 yılında Balıkesir Üniversitesi'nde doçent, 2013 yılında İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi'nde profesör oldu. Halen aynı üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde kültürel antropoloji, sosyoloji ve sosyal hizmet alanlarında çalışmalarına devam etmektedir.

Flemenkçe ve İngilizce bilen Canatan, evli ve iki çocuk babasıdır.

Yayınlanmış pek çok makale ve kitapları bulunmaktadır.

Kitaplarından bazıları:

Göçmenlerin Kimlik Arayışı, Endülüs Yay.

Bir Değişme Süreci Olarak Modernleşme, İnsan Yay.

Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İnsan Yay.

İslam Sosyolojisi, Beyan Yay.

Nisadan İnsana, Çıra Yay.

Kendi Gözlerimizle Görmek, Büyüyenay Yay.

Beyan ve Beden, Mana Yay.

Beyan Sosyolojisi, Mana Yay.

İnsan Fenomeni, Açılım Kitap

Din ve Laiklik, İnsan Yay.

Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm (Edisyon), Eskiyei Yay.

Beden Sosyolojisi, Açılım Kitap

Aile Sosyolojisi, Açılım Kitap

Sosyoloji Söyleşileri, Eskiyei Yay.

İbn Haldun Perspektifinden Bilgi Sosyolojisi, Açılım Kitap

İslam Siyaset Düşüncesi ve Siyasetname Geleneği, Doğu Kitabevi
Mukaddime Sözlüğü -Klasik Sosyal Bilimler Sözlüğü-, Eskiyei Yay.

Toplumsal Değişim Perspektifinden Göç Sosyolojisi, Eskiyei Yay.

Tanrı Şebri, Aurelius Augustinus (Çeviri), Eskiyei Yay.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	7
GİRİŞ -----	11

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN DİLİNİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ -----	39
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN DİLİNİN GENEL YAPISI -----	69
-----------------------------------	----

1. Kıssaların Dili ----- 83
2. Ahkâmın Dili ----- 101
3. Gaybın Dili ----- 113
4. Kozmolojik Dil ----- 121
5. Eleştirel Dil ----- 132
6. Mucizelerin Dili ----- 145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'DA "DİL OYUNLARI" -----	157
--------------------------------	-----

1. Lafız-Mana İkilemi ----- 161
2. Zahir-Bâtın İkilemi ----- 168
3. Hakikat-Mecaz İkilemi ----- 173
4. Teşbih-Tenzih İkilemi ----- 183
5. Muhkem-Müteşabih İkilemi ----- 193
6. Nasih-Mensuh İkilemi ----- 206
7. Umum-Husus İkilemi ----- 212
8. Mücmel-Mübeyyen İkilemi ----- 218

SONUÇ -----	223
-------------	-----

KAYNAKÇA -----	229
----------------	-----

DİZİN -----	235
-------------	-----

ÖN SÖZ

Son yıllarda din dili üzerine yapılan tartışma ve çalışmalarda bir artış gözlemlenmektedir. Bununla birlikte bu çalışmalar, meselenin özüne dokunmaktan uzak düştükleri gibi herhangi bir çözüm de ileri sürmemektedir. Yaşadığımız dil probleminin felsefi boyutu anlaşılmadıkça bu problem uzun yıllar tartışılacağına benzemektedir. Şunu ısrarla vurgulamak gerekir ki bu sorun, kimilerinin sandığı gibi bir kuşak sorunu ya da kuşaklar arası bir iletişim meselesiyle sınırlı değildir. Yakın tarihte dil ve kültür alanında ciddi kopuşlar yaşayan bir toplum olduğumuz ve bundan dolayı kuşaklar arasında bir iletişim sorununun ortaya çıktığı doğrudur, ancak din dili alanındaki sorun, bunun çok ötesine uzanmaktadır. Çünkü bizim gibi modern tarihte kopuşlar yaşamamış toplumlarda da din diliyle ilgili sorunlar mevcudiyetini sürdürmektedir. Öyleyse sorunu, spesifik bir toplum sorunu olarak değil, evrensel ve küresel bir sorun olarak görmek zorundayız.

Felsefi olarak baktığımızda din, bilim ve mitoloji gibi olgular, aynı zamanda toplumun farklı ihtiyaçlarına cevap veren ve onları dile getiren farklı diller olarak tanımlanabilirler. Bunlardan birini diğeriyle anlamak ve anlatmak neredeyse imkânsızdır. Tek bir disiplin diliyle konuşmak ve bunlardan birini diğeri üzerinde egemen kılmak, hegemonik bir dil oluşturmaktan başka bir anlama gelmez. Yaşadığımız çağdaş sorun, tam da bu noktada düğümlenmektedir.

Bu çalışmamızda, din diline dair sorunların felsefi mahiyeti ortaya konmakla kalmamakta, din, bilim ve mitoloji arasındaki karmaşık ilişkilere de ışık tutulmaktadır. Genel-

den özele giden bir sıralamayla, kitap, dört bölümünden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, sorunun mahiyetine ilişkin tespitler yer almaktadır. Bu bölümün iddiası şudur: Din, bilim ve mitoloji farklı diller olmakla birlikte, çağımızda özellikle din ve mitoloji dili tehdit altındadır. Bu tehdit, “bilim dili”nin diğerleri üzerinde hegemonya kurmasından ileri gelmektedir. Bilim dili, tek mümkün dil gibi empoze edilmekte ve diğer diller üzerinde bir hegemonya kurmaktadır. Deyim yerinde ise bilim dili, “emperyalist” bir dil hâline gelmiş ve ortalığı kasıp kavurmaktadır.

İkinci bölümde, antropoloji ve sosyolojinin verilerinden hareketle en genel anlamda din dilinin özellikleri ve ait olduğu bağlamlar keşfedilmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere din dili, kısmi örtüşmeler olmakla birlikte bilim ve mitoloji dilinden önemli ölçüde ayrılmaktadır.

Üçüncü bölümde, daha özel anlamda “Kur’an dili” üzerine bir araştırma yapılmakta ve Kur’an’da kullanılan dillerin farklı ve ortak yanları saptanmaktadır. Burada, Kur’an dilinin bir bilim dilinden ziyade bir edebiyat dili olduğu vurgulanmaktadır.

Dördüncü ve sonuncu bölümde ise Kur’an’daki “dil oyunları”nın biçimleri ve yapısı çözümlenmektedir.

Son iki bölüm incelendiğinde, Kur’an’ın özgün ve çoğul bir dil yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu özgünlük ve çoğulluk, hem bilim dilinden hem de mitoloji dilinden gelen tehditlere karşı bizi uyanık olmaya çağırılmaktadır. Kur’an’ı, bu iki dilin imkânlarıyla anlamak mümkün değildir. Kur’an’ı anlamak için yine onun kendi özgün ve çoğul dil yapısına dönmek gerekmektedir.

Bu çalışma, sadece din dili üzerine çalışanlara değil, günümüz hayat içinde din, bilim ve mitoloji ilişkilerini anla-

mak isteyen ve bu eksen de tartışmalara katılmak isteyen herkese hitap etmektedir. Dil sorununu çözmek, bilimsel ve düşünsel hayatta yaşanan kargaşadan kurtulmanın ilk adımını oluşturmaktadır. Dil bilincine ulaşmadan, entelektüel hayatımızda bir durulma beklenemez.

Kadir CANATAN
Çiftlikköy, Temmuz 2021